

Olämplig recensent av »Fakta eller fantasier«

■ Robert Hahn recenserade antologin »Fakta eller fantasier« i Läkartidningen 39/2008 (sidan 2720). Boken utgavs i januari 2007 för att markera föreningen Vetenskap och Folkbildnings (VoF) 25-årsjubileum. Hahn är sedan några år arg på VoF i allmänhet och Sven Ove Hansson i synnerhet, efter att Hansson i en artikel [1] framhållit det bekymmersamma i att Hahn utgivit böcker där han vidarebefordrar medicinskt inkorrekt information från »den helige ande«. Hahns konflikt med VoF gör honom förstås mycket olämplig som recensent av »Fakta eller fantasier«.

Hahns recension är märkligt fixerad vid ett av de kortaste antologibidragen, Dan Larhammars granskning av en bok av Sanna Ehdin. (Hahn nämner inte ens vilka andra personer som skrivit medicinska texter i antologin.) Hahns kritik är dock mycket tvivelaktig. Några exempel följer.

- Hahn skriver att Larhammar på ett möte 2006 ska ha påstått att positiva resultat inom alternativmedicinsk forskning saknas och att ytterligare forskning vore att kasta bort pengarna. Eftersom jag har hört Larhammar föreläsa om detta ämne flera gånger så är jag tämligen säker på att han inte sade så. Larhammar brukar framhålla att det satsas enorma pengar på alternativmedicinsk forskning i USA och att andra länder då kanske gör klokt i att avvakta resultat därifrån innan man gör egna eventuella satsningar. »Positiva resultat saknas« är ett ganska innehållslöst påstående när det gäller ett så stort område som alternativmedicin. Man måste titta på varje metod för sig. Det vet jag att Larhammar gör.
- **Hahn hävdar** att Larhammar ska ha skrivit att »tan-

ken på att alltid behandla hela individen är i grunden felaktig«. Nej, Larhammar skrev: »Denna kategoriska argumentation är i grunden felaktig...« och syftade då på uppfattningen att sjukdomar är ens eget fel och beror på felaktigt leverne och att behandling därför enligt alternativmedicinsk jargong måste inriktas på »hela individen«, en fras som i sådana sammanhang betyder att man sätter in åtgärder som inte kan ha med sjukdomen att göra. Larhammar gav också exempel på sjukdomar som inte beror på felaktigt leverne eftersom de är ärftliga. Jag tycker att Hahn borde ha förstått att Larhammars fördömande av »denna kategoriska argumentation« syftade på hela stycket och inte på enbart den närmast föregående meningen.

- **Hahn skriver:** »Hon [Ehdin] har även skrivit att socker framkallar beroende, men Larhammar förmår endast ge ordet en strikt biologisk innebörd.« Vad Ehdin har skrivit är att socker är en drog som är lika beroende-framkallande som nikotin och heroin [2]. Det är svårt att i ett sådant sammanhang inte tolka beroende biologiskt.

- **Hahn skriver:** »Ehdin sade till en dagstidning för åtta år sedan att ett dåligt näringstillstånd banar väg för att bakterier och virus ska kunna angripa vår kropp och ge upphov till infektioner. Larhammar tycker att denna gamla utsaga visar att Ehdin än i dag är 'livsfarligt virrig'. Hon sägs ljuga läsaren rakt i ansiktet. Han frågar till och med om

hon vill ha oskyddat samlag med HIV-bärare!« Hahn har mildrat Ehdins text rejält. I original skriver Ehdin (citerad hos Larhammar): »Att förkylningar, infektioner och influensa orsakas av bakterier eller virus är en myt. Den egentliga or-

saken är näringsbrister i kroppen, vilket i sin tur gör det möjligt för bakterier och virus att komma in och få fäste i vår varma, fina kropp« [3]. Var och en får bedöma var på virrighets-skalan denna utsaga hör hemma. Ehdin har aldrig tagit avstånd från denna och många andra felaktigheter. Varför Hahn så gärna vill försvara henne är oklart.

- **Hahn skriver:** »VoFs grundare och guru, filosofen

Sven Ove Hansson, beskriver dess roll som 'ordningsvakt och ogräsbekämpare'.« Uttrycket »ordningsvakt och ogräsbekämpare« kommer inte från Sven Ove Hansson. Jag har återfunnit det i Dan Larhammars text. Hahn tycker att det speglar en »ovärdig syn på meningsmotståndare«. Var och en får avgöra detta. Samtidigt kan man betänka att Hahn kallar Hansson »guru«.

Jesper Jerkert
redaktör för
»Fakta eller fantasier«
jerkert@kth.se

REFERENSER

1. Hansson SO. Spiritistprofessorn på Karolinska Institutet. Folkvett, 2004;(4):19-34.
2. Ehdin S. Den självläkande människan. Stockholm: Forum; 1999. pp 108, 127, 239.
3. Ehdin S. Så slipper du förkylningen. Lyckliga bastubadare friska med hjälp av starkt qi. Dagens Industri. 2000-01-29.

REPLIK:

Bli mer akademiska!

■ Världen är full av författare som vill få en bättre recension. Dessa är dock aldrig opartiska utan speglar en persons bedömning. Recensioner omfattas heller inte av jävs-regler. Därför är det ovanligt att tidningar alls beaktar genmälen. Nu vill LT ändå göra det. Då ska jag förstås skriva ett svar. Men först en bakgrund.

Vetenskap och Folkbildning (VoF) sysslar med vetenskaps-kritik. Antalet medlemmar är drygt 2 000, och föreningen har stark förankring på KTH i Stockholm samt på Uppsala universitet. De har en egen tidning, »Folkvett«, samt arrangerar möten och ger ut böcker. Föreningen tycks främst attrahera fysiker och matematiker, mer sällan läkare. Målgruppen är en ve-

tenskapligt intresserad allmänhet.

Man får en god bild av VoF via deras webbplats <http://www.vof.se>. För den som arbetar professionellt med vetenskap är det bitvis förfärande läsning. Texterna innehåller ofta utpekanden och grav personkritik. Objektivitet är inget mål. Texterna är ofta dömande, raljerande, spiksäkra och innehåller invektiv såsom »humbug« och »lurendrejure«. Jag har förgäves sökt efter tecken på ödmjukhet och självkritik. Värst är dock att VoF så sällan beaktar styrkan i bevis, utan bara om de tillkommit på ett vetenskapligt sätt. Då skapas vetenskapstro, tyckande och spekulationer. Jesper Jerkerts egna bidrag ➔

till boken »Fakta eller fantasi-er« är bra exempel på det. Mer svepande och tunn vetenskap får man leta efter.

Jerkert menar att jag är olämplig som recensent för hans antologi. Jag skriver ofta i LT. I år har det blivit ett 10-tal artiklar, varav några är på väg in. Jag är läkare med en tidigare 10-årig sidokarriär som medicinsk journalist och skribent. Under de senaste 16 åren har jag varit yrkesaktiv som vetenskapsman. Min CV omfattar i dag 397 vetenskapliga publikationer. Jag är i princip varje vecka referent åt internationell vetenskaplig press. Jag är mycket van vid att värdera medicinska texter och har författat recensionen i den egen-skapen. För mig är misstagen i Jerkerts bok lätta att se.

För Jerkert är det en komplikation att min andliga trosuppfattning är känd. VoF jämställer nämligen trosuppfattningar med pseudovetenskap, alltså med fusk. Jag bryr mig faktiskt inte alls om vad VoF skriver om mig i sin tidning. Men Sven Ove Hansson påstod i en antologi för fyra år sedan att jag bedriver andlig verksamhet på universitet. Det är inte sant. De uttalanden som Hansson, och nu även Jerkert, tillskriver mig är inte heller korrekta. Vad de anspelar på är en serie intervjuer där jag är intervjuare, inte den intervjuade. Sven Ove Hansson blandade ihop begreppen för att få ett »nummer« till sin antologi. Jag har besvarat honom i en egen bok som utkom för 1,5 år sedan. Ärendet är därmed betalt och kvitterat för min del. Jag har dock fortfarande svårt för Hanssons åsikt att en vetenskapsman inte får skriva en utomvetenskaplig text, inte ens om utgångspunkten framgår tydligt. För mig har alla människor flera sidor, även om få har modet att visa dem öppet.

Min recension är saklig och tar upp samtliga kapitel i »Fakta eller fantasier« som handlar om medicin. Jerkert

»Min recension gav många råd om hur VoF bör göra för att få större betydelse inom svensk vetenskap. Det var mitt djupare syfte.«

klagar på att meningar inte citerats i sin helhet, men LT's recensioner får inte vara längre än 600 ord. Mina förkortningar gör ingen skillnad i sak. Dan Larhammars namn anges då han är VoFs talesman i medicinska frågor. Det finns ingen anledning att nämna de andra författarnas namn. Detaljerna inger dock inte så stort förtroende. De enda medicinerna är 71 respektive 74 år gamla.

Både Larhammar och Jerkert saknar läkarutbildning. Det bäddar för felaktigheter. Sålunda kan vi än i dag läsa på VoFs webbplats att brucellos sprids av fästingar. Så har det stått i åtta år nu, trots att jag påpekade felet i min recension.

Att antologins budskap om mer pengar till alternativmedicinsk forskning skiljer sig från vad VoFs medicinske talesman förmedlar borde besvara Jerkert i hans egenskap av redaktör. Men han vill tydligen ha det så här. Att dubbla budskap förvirrar rör honom inte.

Om »hela patienten« ska behandlas i vården är en annan fråga. Larhammar berättar i antologin om en hälsofilosofi som säger att »... det inte går att behandla enskilda symtom utan behandling måste inriktas på hela patienten« men underkänner synsättet i efterföljande mening: »Denna kategoriska argumentation är i grunden felaktig och ignorerar såväl vanliga ärftliga sjukdomar (cystisk fibros, blodarsjuka) som olyckor.« Jag kan inte uppfatta texten på annat sätt än vad som angivits i recensionen. Dessutom behövs även de som drabbats av ärftliga sjukdomar och olyckor all möjlig hjälp, såsom

psykologiskt stöd, rehabilitering och ibland genetisk rådgivning. Vid »felaktigt leverne« är en helhetssyn ännu viktigare. Konflikten jag upplevde bestod dock i att en annan författare i samma antologi skriver att sjukvården redan har en helhetssyn på patienterna. För mig är helhetssyn och behandling av hela patienten samma sak. Vad VoF egentligen står för begriper jag fortfarande inte.

Mina reflexioner kring Sanna Ehdin tog upp 25 procent av recensionens volym, vilket knappast är en fixering. Men Larhammars text utgör ett grovt personangrepp på en känd författarinna, som genom bokens form lämnas utan möjlighet till replik. Jag har visserligen aldrig läst något hon skrivit, och vad jag tycker om henne är ointressant. Det viktiga är om kritiken i antologin utgör ett sunt vetenskapligt resonemang eller inte. Det är inte fråga om att vara för eller emot någon, utan jag bedömer kvaliteten på den kritik som framförs.

Mitt missnöje med stycket om infektioner beror på att Larhammars kommentarer saknar balans och vett. Om man tvivlar på betydelsen av näringstillstånd och därmed motståndskraft för att bakterier och virus ska få fotfäste i vår kropp kan visserligen ett studium av spanska sjukans härjningar 1918 ge god lärdom. Men det är ett annat resonemang.

Det klandervärda är att ta ett åtta år gammalt missnöje kring nyttjandet av ordet »orsakas« till intäkt för att författarinnan skulle vilja ha oskyddat samlag med en HIV-bärrare eller bli biten av en TBE-infekterad fästing. Ehdins uttalande gjordes dessutom under en intervju, som alltid bör tas med en nypa salt. Det vet alla som låtit sig intervjuas i medierna. Andra kommentarer, såsom »folk går på vad som helst nuförtiden«, styrker att Larhammar vill skapa en smädesskrift snarare än en vetenskaplig text.

Jerkert tar upp ordet »beroende« som jag nämnde i en kort mening. Återigen är det inte sakfrågan jag bedömer. Ska man kritisera andra bör man själv kunna resonera i frågan på ett vetenskapligt och akademiskt sätt. Både nikotin och heroin är faktiskt förknippade med tydliga inslag av psykologiskt beroende.

Vem är ansvarig för påståendet att meningsmotståndare är »ogräs«? Jerkert säger att det är Dan Larhammar, men på sidan 91 i antologin läser jag: »Som påpekas i boken Högskolans lågvattenmärken av Sven Ove Hansson och Per Sandin så är det otacksamt att vara ordningsvakt och ogräsbekämpare«. Antingen kan uttalandet tillskrivas Sven Ove Hansson eller också är citatet felaktigt. Jerkert får bestämma sig.

Till sist förstår inte Jerkert varför jag kallar Sven Ove Hansson för guru. Hansson är VoFs grundare och efter 25 år fortfarande dess främste intellektuelle inspiratör. Han förekommer på listan över Stockholms främsta opinionsbildare. Samtidigt fungerar hans förening mest som en tyckarsmedja för blint vetenskapstroende. Därför blir Hansson som en guru. Författartekniken kallas ironi.

Min recension gav många råd om hur VoF bör göra för att få större betydelse inom svensk vetenskap. Det var mitt djupare syfte. Kontrollera fakta, skapa en enhetlig linje i centrala frågor, bli mer vetenskapliga och framför allt mer akademiska. Rekrytera yrkesverksamma läkare och helst även medicinska forskare om ni absolut vill skriva om medicinska frågor. Det här är tips som visar en väg bort från vetenskapens bakgård. Jerkerts reaktion visar att VoF tyvärr inte är mogen att gå den ännu. För honom är det försvar till varje pris som gäller.

Robert Hahn
FoUU-chef, Södertälje
r.hahn@telia.com